

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки та методики навчання іноземних мов

Курсова робота з педагогіки
на тему: «Умови успішного сімейного виховання»

Студентки групи **СОа 17-20** денної форми здобуття освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти педагогічного факультету романо-германської та української філології (**спеціальність 014Середня освіта (за предметними спеціальностями), спеціалізація 014.021 Англійська мова і література, освітньо-професійна програма Іноземні мови та літератури, методика навчання іноземних мов і зарубіжної літератури (англійська мова і друга західноєвропейська мова)**)
Бардакової Лілії Володимирівни

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
Соловей М. І.

Оцінка за 4-бальною шкалою _____

Оцінка за 100-бальною шкалою _____

Оцінка за шкалою ЄКТС _____

Члени комісії: _____

(підпис) (Прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (Прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (Прізвище та ініціали)

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ.....	6
1.1 Сутність сучасного сімейного виховання, його мета, завдання і зміст.....	6
1.2 Становлення сімейного виховання в Україні.....	11
РОЗДІЛ 2. УМОВИ УСПІШНОГО СУЧАСНОГО СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ.....	20
2.1 Умови успішного сімейного виховання в сучасній українській сім'ї на прикладі сімей українських знаменитостей.....	20
2.2 Умови успішного сімейного виховання у Франції.....	25
ВИСНОВКИ	33
РЕЗЮМЕ	36
АБСТРАКТ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	38
ДОДАТКИ	42

ВСТУП

Сім'я відіграє надзвичайно вагомую роль у житті кожної людини і суспільства, загалом. Адже, першим університетом життя для людини є сім'я. Тут вона здобуває перший досвід взаємодії з суспільством, дізнається його правила, характер, культуру, традиції, проявляє себе як індивід. Якщо дитина отримує підтримку, розуміння, позитивне ставлення, повагу до цінностей і традицій у сім'ї, то є велика вірогідність того, що така поведінка збережеться і надалі: індивід будуватиме здорові взаємини із суспільством та нестиме добро у світ.

Загальними проблемами сімейного виховання займались А. С. Макаренко, Я. А. Коменський, В. А. Сухомлинський, Г. Стельмахович, К. Д. Ушинський, В. М. Галузьяк, А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко, Н. Є. Мойсеюк, М. І. Сметанський, О. Є. Олексюк та ін. Теоретичні основи сімейної педагогіки були закладені у працях Ф. Рабле «Гаргатюа і Пантагрюель»; Ж.-Ж. Руссо «Еміль»; Й. Г. Песталоцці «Лінгард і Гертруда», А. С. Макаренка «Книга для батьків», В. А. Сухомлинського «Батьківська педагогіка», К. Д. Ушинського «Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології» і багато інших.

Серед сучасних дослідників з питань родинного виховання варто відзначити Олену Волкову, Ірину Волощук, Наталію Бабенко, Тетяну Кобернюк, Олексія Домбровського та ін.

Сьогодні, питання успішного виховання дитини в сім'ї не поступається важливістю. Адже, спостерігається висока тенденція розлучень. Більшість сімей із нуклеарних перетворюються на неповні, що унеможлиблює якісне виховання дитини. До того ж, переважна більшість батьків перекидують обов'язки виховання своїх дітей на школу, приділяючи більше часу кар'єрі та саморозвитку та вважають її місцем, де повинні виховати їх дітей та дати їм все необхідне для життя,

Було виявлено, що одним із кризових явищ з якими стикнулись українські сім'ї є те, що спілкування батьків з дітьми зводиться лише до проблем у школі:

наприклад перевірки домашнього завдання, оцінок, тощо [19]. Але, навіть, батьки, які розуміють важливість сімейного виховання, часто не знають як правильно виховувати, адже існує безліч методів, і дуже важко обрати такі, які були б дійсно ефективними.

За невтішною статистикою на 2017 рік, мінімум 600 тисяч дітей проживають у неблагополучних сім'ях, і є, по суті, «у черзі» на потрапляння в інтернатні установи [35]. Найсумнішим є те, що із 106 тисяч дітей України, які перебувають в інтернатах, 92 % мають батьків. Враховуючи пандемію COVID-19 та воєнну агресію російської федерації, які нас спіткали у 2020 — 2023 роках, можемо стверджувати, що ситуація тільки погіршилась.

Ми вважаємо, що чисельність проблем, які унеможливають якісне сімейне виховання є значно більшою та попри їх неймовірну кількість, ми не знайшли багато робіт, які б описували актуальні умови успішного виховання у сім'ї.

Отже, **актуальність проблеми** успішного сімейного виховання та її недостатня дослідженість зумовили вибір теми курсової роботи: «**Умови успішного сімейного виховання**».

Об'єкт дослідження — сімейне виховання,

Предмет дослідження — умови успішного сімейного виховання в сучасних умовах.

Метою дослідження є визначити сутність, зміст, особливості сучасного етапу сімейного виховання та проаналізувати умови його ефективного здійснення.

Відповідно до мети були визначені такі **завдання дослідження**:

1. Визначити сутність, мету, завдання і зміст сучасного сімейного виховання та охарактеризувати його актуальні проблеми.
2. Визначити умови успішного сімейного виховання в Україні.

3. Виділити умови успішного сімейного виховання у Франції; проаналізувати можливості використання досвіду сімейного виховання Франції в Україні.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: аналіз психологічної, педагогічної та наукової літератури; абстрагування; аналогія; порівняння; конкретизація; висновок.
- *емпіричні*: педагогічне спостереження (опосередковане, візуальне); інтерв'ю, вивчення результатів.

Практичний складник базується на аналізі та спостереженні за особливостями сімейного виховання дітей українських знаменитостей за допомогою відеоматеріалів з реального життя українських знаменитостей, розміщених на платформі YouTube, та інтерв'ю зірок на телешоу «ЖВЛ». Також, практичною складовою є інтерв'ю із українкою, якій випала нагода спостерігати та бути частиною досвіду виховання у французькій сім'ї.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, резюме українською та англійською мовою, списку використаної літератури та додатку. Обсяг роботи — 42 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

1.1 Сутність сучасного сімейного виховання, його мета, завдання і зміст

Фраза Бреда Генрі, відомого американського політика, прославилась на весь світ; у своєму виступі він сказав: «Сім'я — це компас, який веде нас. Вона є джерелом натхнення для досягнення великих висот і нашого комфорту, коли ми іноді сумніваємось» [21]. Дійсно, так було споконвіків, що сім'я визначала подальшу долю дитини. Загалом, сім'я задає тон особистості. Численні дослідження було проведено і десятки фільмів відзнято про те, як сім'я впливає на індивіда. Наприклад, помістивши дитину, яка народилась у багатій, благополучній сім'ї у малозабезпечену сім'ю, можна кардинально змінити її долю.

Як бачимо, сімейне виховання є запорукою розвитку особистості. Та щоб краще збагнути сутність сімейного виховання, давайте розглянемо різні підходи до його визначення.

У Статті 6 Закону України "Про повну загальну середню освіту" поняття «сімейного виховання» визначається як «процес соціалізації дитини, що здійснюється батьками (усиновителями, опікунами, піклувальниками) або іншими членами сім'ї шляхом передачі знань, умінь, цінностей, родинних традицій та прийомів поведінки, сприяння формуванню особистісних якостей у дітей та молоді» [12]. Тобто, йдеться про дійсно вагомому роль сімейного виховання у соціалізації дитини.

Тепер, давайте розглянемо визначення, які нам пропонують сучасні підручники та навчальні посібники з «Педагогіки»:

У своєму навчальному посібнику Н.П. Волкова пише: «Родинне виховання — це виховання у родині батьками, родичами, опікунами або особами, які замінюють батьків. Сімейне виховання — це система виховання і навчання, що складається в умовах конкретної сім'ї силами батьків і родичів» [5].

І.В. Зайченко, також стверджує: «Сімейна педагогіка — це створення системи виховання, яка забезпечувала б всебічний і гармонійний розвиток

особистості. Це педагогіка буднів, це педагогіка кожного дня, яка в повсякденному житті здійснює велике таїнство — формування особистості людини» [8].

Власне, найбільш влучне на нашу думку визначення «сімейного виховання» сформував відомий американський психолог та педагог Джон Боулбі, який вважає, що сімейне виховання — це "заплановане і систематичне формування у дітей розуміння світу, прагнення до соціальної адаптації та розвитку особистісних якостей, що забезпечується взаємодією дітей з батьками та з іншими членами сім'ї" [36].

Таким чином, можемо визначити, що сімейне виховання є значущим процесом, учасниками якого є родина, яка бере собі за мету: забезпечити дітей необхідними умовами для росту і розвитку, як духовному так і фізичному; передати неоціненний досвід взаємодії із суспільством; навчити дітей жити у соціумі та забезпечити всі умови для гармонійного, якісного, всебічного та постійного розвитку особистості.

Мету сімейного виховання можемо знайти у пункті 4 Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні, де йдеться про те, що метою виховання є «становлення громадянина України, патріота своєї країни, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову і соціальну державу, здатного виявляти національну гідність, знати свої обов'язки і права, цивілізовано відстоюючи їх, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, поводитися компетентно, бути конкурентоспроможним, успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій культури» [26].

Отже, мета сімейного виховання полягає у здобутті особистістю всіх тих якостей, рис, навичок, властивостей, які необхідні для того, щоб прожити гідне життя у сучасному демократичному суспільстві, долаючи всі перепони та накопичуючи досвід для майбутніх поколінь.

Оскільки демократичному суспільству характерні: розвинений інтелект, моральність, духовність, відповідальність, працьовитість, гідність та свободолюбність, то не важко здогадатися, що сімейне виховання ставить перед собою такі **завдання**: виховувати дитину у дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини; забезпечити якісний фізичний, моральний та духовний розвиток дитини; забезпечити здобуття повної загальної середньої освіти; готувати її до самостійного життя, створити атмосферу емоційної захищеності, поваги, тепла та любові; формувати естетичні смаки та почуття, зберігати традиції та звичаї, вчити рівності між чоловіками та жінками, виховувати у дусі свободи. Ці та інші завдання прописані у Статті 150 Сімейного кодексу України про обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини [29]. Як бачимо, успішне сімейне виховання вимагає виконання немало завдань.

Тепер, давайте визначимо **зміст** сучасного сімейного виховання в Україні. Варто зазначити, що зміст виховання чітко визначений у програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України», де йдеться про те, що зміст виховання в Україні є науково обґрунтованою системою загальнокультурних та національних цінностей і якостей особистості, які визначають її ціннісне ставлення до різних аспектів життя [22]. Зміст сучасного виховання включає в себе такі ціннісні ставлення особистості: до суспільства і держави, до людей, до природи, до мистецтва, до праці та до себе.

Також, у цій програмі було розкрито сприятливі та несприятливі чинники сучасного виховання. Серед перелічених сприятливих чинників виховання було виділено такі: українська сім'я, школа, соціальні інститути (позашкільні заклади, психологічні служби тощо), майстерність вчителя, атмосфера доброзичливості та взаєморозуміння. До чинників, які заважають виховному процесу було включено брак педагогічних знань вихователів, низький рівень життя, егоїзм, розбіжності у цінностях, порушення етичних норм тощо [22].

Зважаючи на реалії сьогодення, можемо додати, що сприятливими умовами також є лад у суспільстві та державі, мир у країні та загальний добробут населення.

Таким чином, можемо стверджувати, що сімейне виховання — це велика, складна за своєю сутністю система, яка ставить перед собою досить важкі виклики, має серйозну, вагому мету, та яка є невід'ємним компонентом формування особистості.

Відомий факт, що кожна система підпорядковується якомусь контролю та чимось регулюється. Тож, перед нами постає питання: Чи регулюється сімейне виховання? І якщо так, то чим?

Як би це банально не звучало, та відповідь проста. Про сім'ю піклується держава. Саме вона регулює цю систему, адже сім'я є невідривною від суспільства, а від добробуту суспільства напряду залежить нормальне функціонування усієї держави. Отож, держава захищає інтереси «первинного та основного осередку суспільства», як сказано у Статті 3 Сімейного Кодексу України про сім'ю. [29]

Сімейне виховання, у свою чергу, базується на праві, закріпленому Конституцією України, законодавством про шлюб та сім'ю та цивільним Кодексом України. Також, існують такі міжнародні документи, як: Загальна Декларація прав людини, Декларація прав дитини і Конвенція про права дитини, які були схвалені Генеральною Асамблеєю ООН та затверджені Верховною Радою України. Ці нормативні документи спрямовані на захист інтересів батьків та дітей та регулюють сімейне виховання. Відтак, вони зобов'язують батьків надати всі належні умови для всебічного та гармонійного фізичного, психічного, інтелектуального та емоційного розвитку дитини, як прописано у змісті сімейного виховання.

Продовжуючи, перед нами постало нове питання про те, який вклад у сімейне виховання має школа. Адже, усім давно відомий той факт, що однією з цілей Нової української школи — є забезпечити наскрізне виховання,

невідривне від освітнього процесу, яке базується на цінностях суспільства [10]. Тож, ми дослідили це питання і визначили, що НУШ всіляко сприяє вихованню дитини, допомагаючи батькам та направляючи їх у правильний вектор: висококваліфіковані психологи та соціальні педагоги Нової української школи проводять тренінги з виховання дитини, допомагають батькам здобувати спеціальні знання з вікової психології, про ефективні способи виховання в дитини сильних сторін характеру і чеснот залежно від її індивідуальних особливостей [10]. Все це є ознаками педагогіки партнерства, одного з ключових компонентів на якому базується концепція НУШ.

До речі, хочемо звернути вашу увагу саме на ці слова «НУШ допомагає батькам у вихованні, враховуючи індивідуальні особливості дитини». Йдеться про те, що ціллю Нової української школи є саме розвиток кожної окремої дитини, її особистості, а не колективу, як це було у «старій школі». Тобто, спостерігаємо наступний складник НУШ — дитиноцентризм.

Нам сподобався погляд Мірошнікової Аліни на виховання, яке пропонує НУШ. Авторка статті «П'ять принципів виховання по-новому» вважає, що Нова школа переосмислила погляд школи на виховання. Якщо раніше школа відігравала основну роль у вихованні особистості: нав'язувала ідеології, певні наративи, а вплив батьківства намагались повністю викоринити, то НУШ тяжіє до наступної закономірності: школа — навчання, батьки — виховання [18]. Проте, це не означає, що весь тягар виховання лягає на плечі батьків. Як зазначалось раніше, Нова школа всіляко допомагає батькам досягнути цілей виховання. Звідси, ми маємо збагнути основне: Нова школа не намагається виховати дитину в дусі комунізму, де особистість не має власної думки та не сміє йти проти течії; Нова українська школа прагне виховати особистість, індивіда, який чітко знає свою позицію, який є свідомим громадянином, патріотом своєї країни, знає свої права та обов'язки та поважає права інших, який є відповідальним, з почуттям доброти, милосердя та толерантності та який шанує свою сім'ю та рід [10].

Отже, ми визначили, що *сімейне виховання* є великою, злагодженою системою дій і вчинків батьків (або опікунів) дитини, спрямованою на формування у особистості тих знань, вмінь, навичок та цінностей, які вимагає сучасне суспільство. *Мету, завдання і зміст* сімейного виховання в Україні можемо знайти в нормативних документах, таких як: Закон України "Про освіту" [11], Закон України "Про повну загальну середню освіту" [12], Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні [26], Сімейний кодекс України про обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини [29] та ін. Де **мета** сімейного виховання перш за все включає виховання свідомого громадянина своєї країни, патріота, Людину з великої літери, яка здатна йти на самопожертву заради інших та впевнено відстоювати свої права та обов'язки та зуміти успішно самореалізуватися у соціумі. Відповідно меті, були визначені такі **завдання і зміст** сімейного виховання: виховати особистість, яка поважає права та свободи інших людей, шанує свою родину та Батьківщину; забезпечити її якісний фізичний, моральний та духовний розвиток; забезпечити здобуття повної загальної середньої освіти та створити всі необхідні умови для входження її до самостійного життя. Також, ми визначили, що сімейне виховання регулюється та оберігається Законом України.

1.2 Становлення сімейного виховання в Україні

Тепер, коли ми розуміємо неоціненну важливість сімейного виховання для індивіда і держави в цілому; та його сутність, нам би було цікаво дізнатися як воно набуло такого великого значення. Тож, ми вважаємо, що на даному етапі, було б доречно розглянути сімейне виховання у ретроспективі.

Як зазначав відомий дослідник української етнопедагогіки та традиційного родинного виховання М. Стельмахович: «З давніх-давен українці розглядали сім'ю і рід, як святиню, а виховання дітей - як святий обов'язок батьків: завдяки вихованню в родині народ продовжував себе в своїх дітях, генерував національний дух, характер, менталітет, традиційну родинно-побутову

культуру [31]. І справді, сім'я ще з найдавніших часів вважалась чимось високо-космічним, надзвичайно цінним та, навіть, дещо магічним. Варто лиш згадати всім добре-відомі народні прислів'я, як: «У своєму домі і стіни допомагають», «Дерево тримається корінням, а людина сім'єю», «Земля без води мертва, людина без сім'ї — пустоцвіт», «Лад в родині — мир в країні» та ін.

Отож, із уст наших предків ми розуміємо, що у нашій Батьківщині сім'ю завжди шанували та ставили на одне з головних місць у житті кожної людини. Мандруючи сторінками книжок з етнопедагогіки, розвиток сім'ї та виховання можемо приблизно поділити на чотири періоди (враховуючи різні зміни у концепції поняття сім'я):

- I. Від найдавніших часів (період палеоліту 200 000 років до н.е) — до зародження Київської Русі (IX ст.);
- II. Період існування Київської Русі (IX- XIII ст.) - до XIX ст.;
- III. XX століття;
- IV. Сьогодення (XXI ст.).

На першому етапі, поняття «сім'я», як такого, не було. Наші давні предки жили великими родовими общинами (20-30 осіб). Основою суспільства був матріархат, так як жінка займала провідне становище у суспільстві, через її здатність народжувати, вести господарство та мала більшу спроможність до виживання. Виховання дітей мало іншу форму, воно було здебільшого виражене у передачі досвіду та захист. Наші предки передавали досвід ведення різних ремесел і промислів, навчали нащадків тим речам, які допомагали вижити у жорстокому світі.

Із появою патріархату, зародилась державність і роль «сім'ї» зросла до, напевно, свого найвищого піку. У період Київської Русі, люди неабияк цінували свій рід. Знання свого роду свідчило про статусність. Зазвичай, боярські, шляхетські, міщанські та інші інтелігентні родини знали історію свого роду, звичаї, традиції, символи, спадок та передавали це наступним

поколінням. Навіть, вітаючись чи представляючись, вони нерідко називали ім'я свого батька, або родини, що допомагало іншим людям швидко ідентифікувати їх.

Найголовнішим обов'язком родини було виховання дітей. Можемо стверджувати, що десь саме у цьому часовому періоді почали використовувати слово «виховання» так, як ми його розуміємо сьогодні. Це слово, очевидно, пішло від "ховати", тобто заховати (уберегти) від небезпеки, смерті, хвороби, "лихих очей", поганих впливів. Згодом, значення стало більш загальним, виражаючи процес систематичного впливу на культурний розвиток, формування світогляду, духовного світу й моральної поведінки дітей [19]. Провідними засобами виховання були поведінка та вчинки батьків, рідна мова (якою мама співала колискові), праця, фольклор, родинно-побутова культура, мистецтво, вірування, свята, обряди, символи, дитячі ігри й іграшки.

Варто зазначити, що у період Київської Русі народною етнопедагогікою вже чітко усвідомлювалась мета, ідеал, зміст навчання і виховання [9]. Доказом цьому може слугувати «Повчання дітям» Володимира Мономаха, у якому він вчить дітей шанувати один одного, поважати працю і бути працелюбними, любити рідну землю і захищати її від ворогів.

Також, важливий вклад у розвиток сімейного виховання внесла козацька доба. Козацьке сімейне виховання мало дійсно високий рівень, про що свідчать численні історії про хоробрих, чесних, відважних та справедливих козаків. Їх виховували в дусі народної педагогіки, національних традицій і звичаїв традицій, духовності та християнської моралі. Козацька сім'я славилася демократизмом, рівноправністю чоловіка і жінки, глибокими релігійними традиціями, що благотворно впливали на виховання дітей [9].

Отож, як бачимо, доля української «сім'ї» завжди була невідривно пов'язана з долею Української Держави. Тому, у середині XVII ст., коли Україна втратила власну державність та самостійність, родина зазнала багато змін, які підірвали її святе, оберігаюче значення. Дві світові війни показали, що ніяке

виховання, вірність, чесність, справедливість не врятує життя. У часи сталінських репресій «сім'я» взагалі могла бути предметом сорому. Сталіністи поширювали різні теорії, що продукували зневагу до сім'ї, так само застосовували лінгвоцид, етноцид, геноцид проти українського народу та нації [19]. Рідні часто доносили один на одного, видавали як зрадників, або навіть відбирали життя.

Після жорстоких війн, українська родина зазнала чимало ударів з боку тоталітарного режиму, що зрештою зумовило трагічний процес вимирання сільського населення, а з ним багато традицій, культури, історії та інших речей, які мають безпосередній вплив на виховання. Таким чином, родина стала не тільки економічно бідною, а й була вичерпана духовно, була всіляко позбавлена національної самобутності.

У кінці 20 століття ніяка мова про сімейне виховання не йшла, у сім'ях часто панували чвари, пияцтво, безробіття, подружні зради, розлучення, занедбане виховання тощо.

Очевидним є той факт, що із проголошенням Незалежності України, добробут у сім'ях почав зростати. Почала плекатись самобутність, активно почали обговорювати питання сімейного виховання (фізичного та духовного), звернули увагу на духовно-моральні цінності, багатьма забуту культуру, мовне питання. Авторитет традиційної української сім'ї почали активно повертати до життя. Здавалося, проблем було достатньо для того, щоб з ними боротися. Та після підлого вторгнення росії в Україну, проблем стало набагато більше. Тому, тепер українському народу потрібно стати ще більш сильнішими та витривалішими, щоб їх подолати.

Отож, як ми з'ясували, сімейне виховання проходить не найкращий етап свого існування. Та логічним є той факт, що для того, щоб розв'язати будь-яку проблему, для початку потрібно її визначити та знати її суть.

А. Макаренко вважав, що проблеми сімейного виховання є викликані відсутністю єдиної стратегії виховання дітей у сім'ї, нерозуміння самоцінності

й унікальності кожної дитини, нездатність батьків прогнозувати наслідки виховання, скорочення вільного часу, який сім'я могла б проводити разом [15].

Варто визнати, що з цими проблемами важко не погодитись. На жаль, вони залишаються актуальними і сьогодні. По-перше, більшість батьків не мають педагогічної освіти, яка виявилась вкрай важливою для того, щоб успішно провести дитину у дорослий світ. Тоді, про будування стратегій виховання не може йти і мови.

По-друге, у такий тяжкий час батьки здебільшого сконцентровані на особистому житті та на власних проблемах. У постійних перегонах за грішми та кращим життям, вони зовсім не мають вільного часу, який би можна було приділити дитині. Сумно визнавати, але сьогодні переважна більшість батьків розглядають власних дітей як предмет самоствердження, втілення своїх нездійснених бажань у життя, або, навіть, джерело коштів (якщо ми говоримо про багатодітні неблагополучні сім'ї). Тобто, батьки дійсно не усвідомлюють неповторність своєї дитини та неприємні наслідки, які нестача виховання залишить на особистості дитини та згодом, на житті усього суспільства.

Варто згадати ще таку досить руйнівну проблему, як неусвідомлення батьками своєї ролі у вихованні. Більшість батьків упевнені, що вони зобов'язані забезпечити дитину фізично і на тому їхні зобов'язання закінчуються. Таким чином, моральний та духовний розвиток дитини всіляко ігнорується, що потім призводить до непоправних змін у структурі її особистості, що шкодить як і самій дитині, так і її оточенню.

Продовжуючи, варто згадати таку вагому проблему як нуклеаризація сімей. Тобто, серед усіх типів сімей, нуклеарні виходять на перше місце та на даний момент займають більшу третину усіх сімей у країні (див. Додаток 1 [30]). Нуклеарна сім'я (від *nuclearis*; лат. *nucleus* ядро) або проста сім'я — це така, що складається із батьків та дітей, які не перебувають у шлюбі. Іншими словами, це батьки та одна (частіше), або дві (рідше) дитини. Проблема таких сімей у тому, що вони часто живуть відокремлено, територіально далеко від інших

членів усієї родини, нерідко втрачаючи родинні зв'язки, утворюючи прірву між поколіннями, позбавляючи дітей неоціненного досвіду, який би вони могли отримати від близьких.

До того ж, у більшості випадків, у однодітних сім'ях концентрація йде на одну дитину, що потім може погано вплинути на її майбутнє. Така дитина добре відчуває своє привілейоване становище, і якщо в дитинстві відхилення можуть бути не такими помітними, то вже у більш дорослому віці можна спостерігати її тиранічні та егоїстичні нахили.

Наступною вагомою проблемою сімейного виховання є розлучення, кількість яких стрімко зростає. Адже, не секрет, що для якісного виховання, в цей процес мають бути залучені обоє батьків, щоб дитина правильно сприймала світ, не відчувала окремість, винятковість і т.д. Та, на жаль, розлучення стали нашою буденністю. Люди перестали цінувати моральні цінності, перестали боятись Суду Божого, не поважають почуття один одного, живуть тільки заради свого «Я» та вже більше не усвідомлюють цінність сім'ї. Проте, в тяжких умовах реальності, не тільки за власним бажанням люди руйнують сім'ї. Коронавірус та жорстока війна з фашистською росією розлучили тисячі сімей, зруйнували їхні маленькі світи. Зросло сирітство, діти не відчувають захищеності та втрачають віру у майбутнє.

З вищезазначеними проблемами зростає і бідність населення. А як ми згадували раніше, добробут сім'ї тісно пов'язаний із добробутом суспільства. Батьки зосереджують всю свою увагу та сили на те, щоб забезпечити сім'ю, в той час як виховання дитини лишається поза увагою. Та, варто зазначити, що і достаток не завжди дорівнює успішному вихованню дитини. Часто, батьки не вміють раціонально розпорядитися своїм прибутком, тому завалюють дитину надлишковими матеріальними речами. У такої дитини не виробляється почуття ціни праці, зникають бажання та мрії (бо всі вони вже виконані), виникає фальшиве почуття неперевершеності, важливості, нерідко такі діти втрачають інтерес до життя.

Тепер, знаючи проблеми сімейного виховання, нам було б доречно дізнатись загальні умови ефективного сімейного виховання. Таким чином, проаналізувавши роботи дослідників цього питання, можемо виділити такі умови: *мікроклімат, авторитет батьків, позитивний приклад батьків, достатній рівень педагогічної культури батьків* [1]; *батьківське тепло, взаємна повага в сім'ї, довіра до дитини, час та характер спілкування батьків з дітьми, сімейна дисципліна, адекватні методи виховання* [16].

Наявність сприятливого мікроклімату у сім'ї, мається на увазі морально-психологічний клімат сім'ї, беззаперечно забезпечує успішний результат сімейного виховання. Якщо у сім'ї панують здорові стосунки, любов, повага один до одного та до оточуючих, то дитина вихована в такій сім'ї має всі шанси на щасливе, успішне майбутнє. Можемо підтвердити цей факт словами Василя Сухомлинського: «Людину ми створюємо любов'ю — любов'ю батька до матері й матері до батька, любов'ю батька і матері до людей... Прекрасні діти виростають у тих сім'ях, де батько й мати по-справжньому люблять одне одного і в той же час люблять та поважають людей» [32].

Не менш важливою умовою ефективного сімейного виховання є позитивний приклад батьків. Як каже старе англійське прислів'я: «Не треба виховувати дітей — виховуйте себе. Діти будуть схожими на вас». Батькам часто здається, що вони виховують дітей коли говорять з ними, повчають, сварять і т.д. Та насправді, як вважав А. Макаренко, вони виховують їх у кожен момент свого життя: тоді, коли спілкуються між собою і з іншими людьми, як поведуться за столом, як одягаються, як слідкують за своїм зовнішнім виглядом, як працюють, ходять і т.д. Отже, у першу чергу, дуже важливо вдосконалювати свою особистість, приручити свій характер, робити все, щоб бути щасливим, і тоді, діти також будуть щасливі [15; 16].

Продовжуючи, варто розкрити такі умови як авторитет батьків та педагогічна обізнаність. Очевидно, що без авторитету — не буде слухняності. Якщо батьки хочуть, щоб їхня дитина піддавалась вихованню, їм з самого

початку потрібно формувати правильний авторитет. Тут, вас могло зачепити слово «правильний». Чи бувають неправильні авторитети, спитаєте ви? І відповідь — тверде «Так». Наприклад, А. Макаренко у своїх «Лекціях про виховання дітей» описав цілий ряд фальшивих авторитетів: підкуп, придушення, педантизм, чванство тощо [15]. Правильний авторитет потрібно будувати на обізнаності, відповідальності, усвідомленні індивідуальності та унікальності кожної дитини, на справжній любові і т.д. Ні в якому разі, не можна будувати авторитет на почутті страху дитини.

Наступна умова — це педагогічна обізнаність. Для якісного виховання, надзвичайно важливо володіти педагогічними знаннями, які допоможуть глибше пізнавати дитину, розуміти її потреби на певному віковому етапі, підбирати ефективні методи виховання тощо.

Також, варто приділити особливу увагу часу, який батьки проводять з дітьми. Він має бути достатнім та продуктивним. На жаль, як уже зазначалось раніше, у сьогоденних умовах, час, який батьки проводять зі своїми дітьми зводиться до перевірки домашнього завдання, або у кращому випадку, питання: «Як пройшов день у школі?» Очевидно, що це псує процес виховання дитини та взагалі, розвиток її особистості. Адже, як може дитина соціалізуватись у жорсткому соціумі, якщо вона не прийняла перші уроки спілкування та соціалізації у власній сім'ї?! Тому, надзвичайно важливо приділяти час родині, спілкуванню один з одним, запровадити сімейні дні, вечори, власні родинні традиції, свята і т.д.

Ми вважаємо, що найголовнішою умовою є виховання у любові та підтримці, адже будь-хто, відчуваючи таку «подушку безпеки» зможе досягти будь-яких вершин.

Отже, можемо зробити висновок, що до того, як стати таким, яким ми його собі уявляємо зараз, сімейне виховання в Україні пройшло довгу історію, пережило багато злетів і падінь, але не втратило свою ідентичність. Воно спирається на звичаї та традиції, де на головне місце ставляться мати і батько

та рідна Батьківщина. І хоча зараз сімейне виховання в Україні ще далеко від ідеалу, наша держава всіляко підтримує його розвиток та створює сприятливі умови для цього.

Щодо актуальних проблем, то найбільшим викликом сучасного сімейного виховання ми вважаємо неосвіченість батьків у сфері педагогіки, брак педагогічних знань. Інші проблеми могли б легко відійти на задній план, або й взагалі зникнути, якщо б проблема необізнаних батьків була би вирішена. Тому, сподіватимемось, що мета НУШ буде досягнута, і через педагогіку партнерства школи та сім'ї, ця велика проблема буде розв'язана.

Також, спираючись на роботи дослідників з питань сімейного виховання ми виділили сприятливі умови для ефективного сімейного виховання та виокремили такі умови: доброзичлива атмосфера у сім'ї, авторитет батьків, достатній рівень педагогічної культури батьків [1]; любов, довіра, взаємна повага в сім'ї, час та характер спілкування батьків з дітьми, дисципліна та адекватні методи виховання [16].

РОЗДІЛ 2. УМОВИ УСПІШНОГО СУЧАСНОГО СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

2.1 Умови успішного сімейного виховання в сучасній українській сім'ї на прикладі сімей українських знаменитостей

Визначивши сутність сімейного виховання, його історію, нормативні документи, які його оберігають, актуальні проблеми та загальні умови його успішного перебігу, було б дуже цікаво дізнатись актуальні умови сімейного виховання, які намагаються забезпечити сучасні українці для того, щоб зробити його максимально ефективним та прокласти своїм дітям легкий шлях у майбутнє.

Тож, ми вирішили проаналізувати особливості сімейного виховання дітей українських знаменитостей за допомогою відеоматеріалів з їх реального життя та інтерв'ю із телешоу «ЖВЛ» [4]. Бо хто ж ще, як не зірки телебачення, має великий вплив на звичайні українські сім'ї та є прямим прикладом для наслідування.

Таким чином, ми ознайомилась із правилами, порядками, особливостями життя щасливих сімей українських знаменитостей, зокрема сім'ями: Марічки Падалко та Наталії Мосейчук (відомих всім нам ведучих ТСН), Олександра Педана, Сергія Бабкіна, Тоні Матвієнко, Євгенія Кошового, Олі Полякової, Маші Єфросиніної та Наталії Холоденко; та, спираючись на їх досвід, виділили актуальні умови успішного сімейного виховання.

По-перше, це **склад сім'ї**. Для того, щоб виховання було успішним і не травмувало дитину, сім'я має бути повноцінна, якою її оспівують в піснях і віршах — традиційна, з довічним шлюбом та багатодітна. Прикладом такої сім'ї — є родина Бабкіних. Сергій та Сніжана Бабкіни мають троє дітей, їхня сім'я дуже дружна та любляча. Незважаючи на нелегкі випробування долі (алкогольна залежність Сергія у минулому та подружня зрада), вони змогли зберегти свою родину і теплі відносини у ній. За словами зірок, це було не просто, але сім'я — це найцінніше, тому вони боролися [4.1].

Звичайно, деякі батьки дотримуються думки: щасливі батьки — щасливі діти і йдуть на розлучення, вважаючи, що це набагато краще ніж би діти вислуховували численні сварки. Але вони помиляються, адже дітям важко обрати, на чий бік стати, особливо молодшого віку. До того ж, спостерігається мало випадків, коли батьки після розлучення зберігають гарні, дружні відносини та проводять час усією сім'єю, як і було раніше.

Проте, навіть після розлучення не всі шанси успішно виховати дитину втрачено. Зірковий продюсер і співак Олексій Потапенко показав на своєму прикладі, що і після розлучення можна зберегти гарні відносини з дитиною і колишньою. Його дружина Ірина Горова стверджує, що після розлучення, Потап проводить стільки ж само часу з сином, як і раніше та всіляко підтримує його розвиток [4.2].

По-друге, це **морально-психологічний клімат та авторитет батьків**. Діти мають поважати батьків, але і не боятися їх. Більшість зірок сказали, що на їхню думку, найкращий стиль виховання — це дружба, коли дитина може повністю довіритись їм, розповісти усі свої переживання і емоції, та знає, що не буде за це принижена чи покарана.

Так, наприклад, Тоня Матвієнко стверджує, що тільки завдяки тому, що вона стала подружкою своїй дочці, їй вдалося зберегти з нею гарні стосунки [4.3]. В той час, як Марічка Падалко стверджує, що їй не до вподоби стиль наставництва, так зване менторство, або що; важливо бути другом, особливо з підлітками. Вона наполягає на тому, що не варто зловживати своїм авторитетом, батьки повинні бути поряд, коли дитина робить свої перші кроки дорослішання, вони мають все пояснювати, але не забороняти і звинувачувати у неправильному виконанні [4.4].

Наступна умова — це **достатній час і характер спілкування батьків з дитиною**. Олександр Педан, з долею провини та суму у голосі, розповідає про дитинство своєї старшої донечки Лери. В той час, за його словами, Олександр був на піку своєї популярності, він настільки був поглиблений у свою роботу,

що дуже рідко бачився з донькою і згодом почав помічати, що втрачає її. Тоді, він вирішив, що потрібно повністю змінити свої пріоритети. Олександр почав проводити більше часу з донькою, знайшов багато спільних інтересів, як от, наприклад, записувати цікаві відео у Тік Ток, займатися спортом тощо. Тепер, вони є найкращими друзями, а також партнерами: створили унікальний проєкт UNIVER Check [25], який уже програв на всю Україну (у ньому батько з дочкою мандрували багатьма університетами країни та розповідали про їх переваги та недоліки, допомагаючи визначитись зі вступом не тільки Лері, а й багатьом абітурієнтам нашої країни). Педан упевнений, що одне з того неоціненного, що батьки можуть дати дитині, це почуття потреби [4.5].

Продовжуючи, варто назвати таку умову, як створення **атмосфери емоційної захищеності, тепла та любові**. Очевидно, що всі знаменитості у своєму інтерв'ю згадували цю умову. Зокрема, Оля Полякова розповідає, що вона завжди знаходиться на боці своєї дитини та поважає її вибір. Якщо потрібно, вона може навіть заступитися за доньку, що вже неодноразово робила на своїй сторінці у соцмережах, коли хейтери намагались морально нашкодити її дочці [4.6].

Тоня Матвієнко, згадуючи досвід виховання своїх дітей наполягає, що дітям потрібно прямо говорити про свою любов до них: не соромитись казати ці слова прямо, обіймати, цілувати, казати компліменти. Адже, на її думку, більшість батьків помилково вважають, що дитина і так зрозуміє та відчує, що вони її люблять, але це не так [4.3].

Та поряд з такою важливою умовою, варто назвати правило, за яким виховує своїх дітей Наталя Мосейчук та Марія Єфросиніна. Жінки стверджують: **«Дитина — не в'язень»**. Деякі батьки дуже бояться за своїх дітей, не хочуть відпускати їх у дорослий світ. Тому, часто діти мають страхи щодо майбутнього, невпевненість у своїх кроках. Наприклад, старший син Наталі Мосейчук, Анатолій, навчається за кордоном, і вона каже, що дуже сумує за ним, бо й так проводила з ним мало часу через природу своєї роботи, але

наполягає, що дитині треба дати свободу [4.7]. Це одне, з того найкращого, що можуть дати батьки, коли вони впевнено відпускають дитину у доросле життя, то цим самим вони збільшують її впевненість у самій собі.

Діти Маші, ще не настільки дорослі, але вона вже розуміє важливість цієї умови. Вона прагне виховати своїх дітей сильними та незалежними, «не кімнатними рослинами» [4.8].

Наступна умова — це **єдність вимог батьків до дітей**: не має бути такого, що в сім'ї є так би мовити два поліцейських: хороший і поганий. Батьки мають заздалегідь домовлятися про те, як вони будуть поводити себе в тій, чи іншій ситуації, що можна, а що ні. До того ж, усі мають бути справедливими. Наприклад, погляди Наталії Мосейчук щодо виховання дещо відрізняються від поглядів її чоловіка. Тому, вони заздалегідь домовились про свої ролі у вихованні дітей та методи виховання [4.7].

Також, для ефективного виховання, варто забезпечити **взаєморозуміння між батьками і вчителями**: батьки повинні довіряти вчителю, приймати зауваження не на свою користь (що нібито вони погано виховали дитину), а як допомогу та підказку щодо подальших дій.

Наприклад, Марічка Падалко каже, що коли у її сина почались проблеми у школі, то вона стала на бік вчителя, адже сама дуже гарно вчилася в школі, і не підтримує батьків, які захищають своїх дітей, навіть, коли ті не праві [4.4].

Наступною умовою, яку ми визначили є **створення максимальних умов для росту і розвитку дитини**. Не можна жаліти часу і коштів на розвиток дитини. Треба викладатися на повну: займатися з дітьми, робити поробки, вивчати якийсь музичний інструмент, танець, вид спорту, записати дитину на гурток. Особливо це потрібно робити поки вона маленька і її мозок здатний охопити утричі більше інформації ніж дорослий. Звичайно, не можна применшувати ідеї, які пропонує дитина, адже вони можуть бути геніальними. Наприклад, Олександр Педан розповідає як він зі своєю донькою Лерою

записує відео для соц. мереж і вони набирають багато переглядів і з цього його донька вже має певний заробіток [4.5].

До того ж, дуже важливо **зберігати родинні традиції**: сімейні вечери, прогулянки, пікніки, створення сімейного альбому, родинні квести, ігри тощо. У більшості наших зірок є традиція їздити хоча б раз у рік на відпочинок. Наприклад, сім'я Бабкіних та Педана кожного року подорожують усім складом. До того ж, як ми вже зазначали раніше, Педан з дочкою мають спільне хобі. Взагалі, традиції неабияк зміцнюють та згуртовують родину, роблять її сильнішою, більш дружньою та що, найголовніше — бережуть її історію та історію всього народу.

І наостанок, ми хочемо відкрити найголовніший секрет виховання, від Наталії Мосейчук: «Любити! Любити, і я не знаю більшого секрету». І справді, всі умови будуть нічим без любові. Тільки завдяки цьому прекрасному почуттю можна досягти успіхів у будь-якій справі.

Але потрібно мати на увазі, що життя зірок — це ніби окремий світ, вони з іншої касти. Багато можливостей, які вони можуть легко використати у своєму житті, звичайним людям дістаються важкою ціною. Важливо розуміти, що виховання — це більше про духовну сторону, аніж матеріальну. Бо часто трапляється, що люди, у яких є все, забувають про його цінність та цінність свого життя і стають хворобою для суспільства. До того ж, якщо це знаменитості, то вони схильні впливати на думки інших.

Головна умова, яку батьки мають забезпечити для успішного виховання — це **гідний власний приклад**: повага один до одного, до своїх батьків, до держави, мови, суспільства; почуття цінності речей, їжі та навколишнього середовища; адекватна оцінка дійсності.

Таким чином, за допомогою життєвого досвіду українських зірок, які є відзеркаленням українського суспільства, ми виділили такі **умови успішного сімейного виховання**: повний склад сім'ї, авторитет батьків та гідний приклад, почуття любові та підтримки, надання дитині вільного вибору,

єдність вимог батьків до дітей, взаєморозуміння батьків та школи у поглядах на виховання дитини, зберігання традицій та сприятливе середовище для вияву унікальності дитини.

2.2 Умови успішного сімейного виховання у Франції

Україна — це європейська країна. Сучасну українську сім'ю, яка рухається у ногу з часом та живе у достатку, важко відрізнити від сім'ї провідних європейських країн. Було б дуже цікаво провести подібний експеримент: зафільмувати сім'ю українську та, припустімо французьку, чи іспанську, та дати незалежним експертам порівняти ці сім'ї, при цьому вимкнувши звук на обох записах. Можливо, вгадати сім'ю було б украй важко. Та, цього разу, мова йтиме про інше.

Нам було дуже цікаво дізнатись про досвід сімейного виховання у Франції та його відмінність від вітчизняного виховання. Так як нам відомо про певні особливості виховання у цій зразковій європейській країні та популярні підходи. Нас приємно вразила дисциплінованість, висока культура, увага до особистості та швидка соціалізація; які французькі батьки дотримуються у вихованні, а також те, як вони вміють отримувати насолоду від життя та вчать цьому своїх дітей. Тому, ми провели невелике дослідження із цього приводу і виявили умови ефективного сімейного виховання у французькій сім'ї.

Нам випала прекрасна нагода провести інтерв'ю з українкою, жителькою села Прогрес, що на Чернігівщині, яка мала досвід проживання у французькій сім'ї та сповна відчула різницю виховання дітей в Україні та Франції.

Пані Юлія розповідає, що починаючи з 1989 по 1998 рік вона брала участь у програмі «Діти Чорнобиля» за сприяння Григорія Лагойдюка (президента цієї організації, члена української діаспори у Франції) та відповідальної з української сторони Михайлини Бородель (членкинею демократичної партії «РУХ» 1989 р.), згідно з якою, діти з багатодітних та неблагополучних сімей, які були свідками Чорнобильської трагедії, мали змогу жити 2 місяці

(упродовж літніх канікул) у Франції у певній сім'ї [37; 38; 39]. Жінка потрапила у дуже дружню, злагоджену родину Курсон, яку вона і досі вважає втіленням ідеальної сім'ї та перейняла деякий досвід, який застосовує тепер і у власній родині.

Та як за 2 місяці можна оцінити всі особливості виховання у сім'ї, питаєте Ви? Справа в тому, що за словами пані Юлії, вона дуже сподобалась тій родині, вони одразу знайшли спільну мову, при тому, що будучи 8-річною дівчинкою вона взагалі не знала французької мови, вони ставились до неї, як до рідної, так само як і до власних дітей. Наступного року, на подив сім'ї Юлії, тоді ще маленьку дівчинку, ученицю 4 класу, знову запросили у цю саму сім'ю. Врешті решт, так сталось, що хоча це було і проти правил програми, та пані Юлія кожного року їздила у Францію до цієї сім'ї, та у загальному, прожила там приблизно 1 рік та 4 місяця, якщо рахувати всі роки. Тому, можна не сумніватись у її спостереженнях, до того ж, потрібно згадати той факт, що жінка бачила досвід не тільки цієї родини, а й мала можливість поспостерігати за іншими сім'ями, так як вони з сім'єю Курсон багато подорожували та часто відвідували друзів та родичів.

Отож, давайте розглянемо умови успішного виховання у французькій родині.

Першою, і найголовнішою, умовою успішного сімейного виховання ми визначили **дружні відносини**. Пані Юлія розповідає, що її тоді глибоко вразило спілкування батьків з дітьми. Французи могли вільно обговорювати будь-які теми зі своїми чадами, залучали їх до вирішення важливих питань, проблем, а також, що важливо, не зловживали своїм авторитетом та віком. В той час, як жінка згадує, що у її дитинстві, було надто соромно говорити про різні речі з батьками, про звичайні проблеми. До того ж, діти часто боялись покарання та знали, що у будь-якому випадку будуть «неправі»: «Коли я дорослішала, зі мною почали відбуватися ті речі, які відбуваються з усіма жінками... Я була налякана до смерті! Не знала як про це сказати мамі, думала,

що не така як усі ... А потім я поїхала у Францію, там Мар'ян (мама у сім'ї Курсон) одразу спитала, чи потрібно мені щось, розповіла про все, що мені тоді треба було знати...».

Тобто, батьки у Франції надають перевагу дружньому стилю спілкування з дітьми, таким чином вони стають ближче до них, будують відносини на довірі, взаємоповазі та підтримці, що є міцним фундаментом успішного виховання.

Ми рекомендуємо українським батькам звернути увагу на цей аспект. Адже, хоча багато чого у підході до виховання змінилось з моменту проголошення Незалежності України, українські батьки ще й досі часто зловживають своїм віком та намагаються контролювати кожен крок своїх дітей та не давати їм право вибору. Як наслідок, виростають дорослі (за віком) особистості, які не можуть самостійно жити у суспільстві, приймати важливі рішення і нерідко стають жертвами сильних особистостей.

Також, варто запозичити відношення до сексуального життя та просвіти молоді. Адже, часто від сучасних українських батьків можемо чути: «Зараз ера інтернету. Діти самі дізнаються все, що їм потрібно». Але мас медія зазвичай передає скривджене уявлення про інтимні речі та інтимне життя, тому стаються неприємні речі, які можна було б уникнути всього однією розмовою.

Наступна умова — це **забезпечення всебічного розвитку дитини**. Чернігівка розповідає, що батьки у Франції робили дійсно великий вклад у різносторонній розвиток дітей: починаючи з *навчання* та *культури країни*, і закінчуючи *культурою їжі*. За словами жінки, шафки дітей Курсон завжди були повні різних розмальовок, книжок, цікавих коміксів, фломастерів, пластиліну тощо, що для неї, тоді ще дитини з радянського союзу, все це здавалось казкою, дивом; і іноземні батьки були дуже вражені тим, що доки їх діти зацікавлені тільки у відеоіграх та телевізорі, дівчинка радіє простій розмальовці та фарбам.

Варто додати, що сім'я Курсон велику увагу приділяла і залученню дітей до культури країни. Кожного тижня вони відвідували різні виставки та музеї,

часто відвідували ярмарки та святкування визначних дат, навіть коли їхати потрібно було далеко. Та не тільки свою культуру вони цінували та поважали. Пані Юлія згадує: «За умовами програми, я мала привезти подарунки моїй іноземній сім'ї. Ми не жили заможнo, тому вибір був невеликим. Першого разу я привезла статуетку козака та вишитий моєю прабабусею рушник і картину. Було дуже соромно, мені здавалось, що мій подарунок поганий...» Та на подив Юлії, сім'ї Курсон дуже сподобався такий подарунок, вони поставили статуетку на видне місце, а рушником завжди застеляли стіл на свята і хизувались гостям, що вони мають таку цінну річ.

Ну і звісно, ще однією умовою успішного сімейного виховання у французів є залучення дітей до культури харчування, це власне те, чим вони завжди відрізнялись і роблять це зараз, і як показує практика, не тільки у стереотипах. За словами українки, для французів було вкрай важливо, щоб їжа була різноманітна і збалансована; було некультурно переїдати, особливо у ресторані. Вони завжди сервірували стіл перед кожним прийомом їжі, обов'язково всі їли за допомогою ножа і виделки: «Навіть якщо перед вами було щось, схоже на горошинку».

Ми вважаємо, що українським батькам було б також доречно звертати більше уваги на культуру їжі. Адже, незважаючи на той факт, що в українських селах ще зберігається тенденція 3-разового харчування різноманітною їжею, то міщани, в силу своєї зайнятості, часто ігнорують важливість прийомів їжі. Тому, загальний стан здоров'я молоді за останні роки значно погіршився, враховуючи Коронавірус та війну.

Продовжуючи, варто згадати таку важливу умову, як привчання дітей до **захисту навколишнього середовища**. Жінка каже, що до нас це прийшло не так давно, але вона із французькою сім'єю ще у 90-х роках минулого століття вчилась як правильно сортувати сміття.

Будемо відверті, що українські сім'ї хоч і почали віднедавна турбуватися про екологію країни, але ще не зовсім обізнані як це робити та не бачать великої

користі у своїх діях, тому що більшість ігнорує нові правила. В такому разі важливо застосувати комплексний підхід: пропагувати чисте навколишнє середовище через мас медіа, проводити бесіди у навчальних закладах, залучатися підтримкою волонтерів та спонсорів, ну і звісно інтересом усієї держави до цієї проблеми.

Також, важливою умовою для успішного виховання у французькій сім'ї є **проведення часу разом**. «Батьки Курсон не були якимись особливими людьми, вони теж тяжко працювали, ходили на роботу. Проте, кожного вечора ми разом сідали за стіл, а після вечері грали у настільні ігри, яких, до речі, була неймовірна кількість. Жодні вихідні не проходили без велопоїздок, або невеличких подорожей... Я зі своєю сім'єю навіть уявити такого не могла...» — каже пані Юлія.

До того ж, вони виховували дітей у дусі **поваги до старості та підтримання родинних зв'язків**. За словами Чернігівки, бабусі й дідусі для французів — це не щоденна розкіш. Вони вважають старість часом, який людина повинна повністю приділити собі, своєму здоров'ю, нездійсненим мріям, подорожам, відпочинку і т.д. В той час, як у нас бабусі та дідусі слугували безкоштовними няньками для дітей, у французів вважалось негарно турбувати їх на довгий час. Тому, батьки з дітьми часто відвідували стареньких і всіляко допомагали їм, але не надокучали. Цим самим, батьки показували гарний приклад своїм дітям, тому це буде передаватися кожному наступному поколінню.

Такий аспект сімейного виховання також варто врахувати в Україні. Адже, порівняно з тим, що ще десятки років тому українці жили цілими родинами та будували міцні родинні зв'язки, то зараз, через популяризацію нуклеарних сімей, все більше молодих людей втрачає зв'язок із старшим поколінням, що є досить великою загрозою для українських звичаїв та традицій.

Наостанок, озвучимо таку умову успішного виховання у французькій сім'ї, як **рання соціалізація**. Дітей змалку навчають взаємодіяти з соціумом. Француженки мають невелику декретну відпустку, тому у країні популярний

такий вид виховного закладу як «Домашній дитсадок»: люди зі спеціальною освітою, або ті, в кого це гарно виходить, хто має певний досвід, набирають собі групи дітей (понад 10 осіб) та наглядають за ними у себе вдома, звісно у спеціально облаштованих умовах. Очевидно, що вже з немовлячого віку діти вчаться взаємодіяти між собою, а няня, або нянь їм у цьому допомагають.

Також, пані Юлія стверджує, що рання соціалізація французьких дітей була дійсно помітна, навіть якщо порівнювати її з дочкою сім'ї Курсон — Джулі, яка була ровесницею Юлії. «У 13 років вона могла без проблем сходити у магазин та комунікувати з продавцями; вона сама ходила гуляти з компанією друзів, легко починала розмови з малознайомими людьми, в той час як мені, навіть в рідній Україні давалось це нелегко», — стверджує жінка.

Щоб вам не здалось, що всі наші дослідження стосовно умов сімейного виховання у Франції досить суб'єктивні та будуються на досвіді лише однієї жінки. Ми проаналізували роботи відомої американської журналістки та мами 3 дітей Памели Друкерман, яка досліджує особливості французького підходу до виховання дітей, порівнюючи його з американським підходом та визначили такі умови виховання, які зазначає дослідниця: **самостійність**, якій французькі батьки навчають дітей від раннього віку, що дозволяє їм розвиватися в своєму темпі та набувати навичок самоконтролю; **розумний баланс між роботою та відпочинком**, для забезпечення якого французькі батьки використовують багато різних засобів, щоб дозволити собі бути успішними в роботі та насолоджуватися часом з дітьми; **великий акцент на культурній спадщині**: батьки активно допомагають дітям розвиватися в цьому напрямку, зокрема, відвідуючи музеї, театри та концерти. Крім цього, дослідження показують, що у Франції також дуже популярне використання дитячих садків, де діти можуть взаємодіяти з іншими дітьми та вчитися **співпраці та колективним навичкам**. Також, розвинений значний підхід до **здорового харчування** [40].

Як бачимо, умови успішного сімейного виховання у Франції, які відмітила українка, перебуваючи значний час у цій країні, збігаються з тими, які виділила Памела Друкерман, досліджуючи сімейне виховання у Франції.

Також, блукаючи сторінками інтернету, ми натрапили на цікаву статтю про сімейне виховання у Франції, завдяки якій нам вдалось виділити ще такі умови успішного сімейного виховання у Франції: **щасливі батьки — щасливі діти та рівний розподіл обов'язків між батьками** [34].

Виявляється, що у Франції не часто зустрінеш маму-господарку, яка повністю присвячує своє життя вихованню дітей. Француженки прагнуть себе реалізувати у професійній сфері, цінують свою незалежність та не охоче жертвують своєю кар'єрою. Тому, не часто у французьких сім'ях можна зустріти депресивні настрої про те, що жінка не реалізувалась, не задоволена життям та жаліє про «втрачені роки» [34]. Як нам відомо, настрій та самооцінка дітей, особливо дівчаток, залежить саме від матері. Тому, коли мама задоволена своїм життям та відчувається щасливою, то її діти також щасливі.

До того ж, французи, як зразковий народ Європи, тяжіють до гендерної рівності. Тому, вони звикли розділяти батьківські обов'язки порівну. У країні існують такі поняття, як: «мама-квочка» і «тато-квочка». Так говорять про батьків, які надто піклуються про своїх дітей. Як не дивно, зараз «папи-квочки» зустрічаються все частіше і частіше. Вечорами після роботи саме папи возять малюків у спортивні секції, гуляють з ними у вихідні, ходять на батьківські збори тощо [34].

Отже, ми проаналізували умови успішного сімейного виховання у Франції, та визначили, що основними з них являються: побудова дружніх відносин між батьками та дітьми; рівний розподіл обов'язків між батьками, забезпечення всебічного розвитку дітей (культура, традиції, знання); піклування про навколишнє середовище; систематичне проведення часу разом; повага до

старості та підтримання зв'язку з бабусями та дідусями та рання соціалізація дитини.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки, варто сказати, що сімейне виховання виконує надзвичайно важливу роль у житті кожної людини, та й суспільства загалом. Адже, воно є першим університетом життя для дитини. Якщо вона росте в душі поваги, підтримки, розуміння, позитивного ставлення до її особистості, то з великою впевненістю можемо сказати, що дитина понесе все це добро з собою у майбутнє, досягне омріяних вершин і зробить цей світ кращим.

Ми визначили, що метою родинного виховання є формування якостей і властивостей особистості, які допомагають їй гідно долати труднощі та перепони, що трапляються на життєвому шляху.

Спираючись на той факт, що виховання напряду залежить від життєдіяльності та вимог суспільства та, проаналізувавши характерні особливості демократичного суспільства, у якому ми живемо, нам вдалось визначити такі завдання сімейного виховання: виховувати дитину у душі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини; забезпечити якісний фізичний, моральний та духовний розвиток дитини; забезпечити здобуття повної загальної середньої освіти; готувати її до самостійного життя, створити атмосферу емоційної захищеності, поваги, тепла та любові; формувати естетичні смаки та почуття, зберігати традиції та звичаї, вчити рівності між чоловіками та жінками, виховувати у душі свободи.

До того ж, у процесі дослідження, нам став відомим той факт, що сім'я, так само, як і родинне виховання охороняється державою та регулюється такими важливими нормативними документами, як: Конституція України, Закон України "Про освіту", Закон України "Про повну загальну середню освіту", Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні законодавство про шлюб та сім'ю, цивільний Кодекс України. Також, Загальною Декларацією прав людини, Декларацією прав дитини і Конвенцією про права дитини.

Далі, ми провели дослідження про історію сімейного виховання в Україні, її тернистий шлях, який почався з ідеальної, оспіваної у піснях родини, потім пройшов довгі випробування війн, зради, лукавості, безчесті, і врешті-решт став на правильну, Незалежну дорогу, яку потрібно тепер обережно будувати та оберігати.

Продовжуючи, ми виділили проблеми сімейного виховання сьогодення, щоб краще зрозуміти з чим ми маємо справу. Проблеми виявились такі: педагогічна неосвіченість батьків, нерозуміння самоцінності й унікальності кожної дитини, нездатність батьків прогнозувати наслідки виховання, скорочення вільного часу, який сім'я могла б проводити разом, нуклеаризація сімей, розлучення, пандемія Коронавірусу, бідність населення, агресія росії проти України.

Перед тим, як переходити до практичної частини нашого дослідження, та визначити умови успішного сімейного виховання на прикладі відомих сімей України та досвіді Франції, ми вирішили звернутись до так званої класики, адже очевидним є факт, що вона є базою усьому. Тому, ми звернулись до робіт дослідників цього питання, зокрема, відомого педагога А.С. Макаренка та визначили такі умови ефективного сімейного виховання, які будуть завжди актуальними: мікроклімат, авторитет батьків, позитивний приклад батьків, достатній рівень педагогічної культури батьків; батьківське тепло, взаємна повага в сім'ї, довіра до дитини, час та характер спілкування батьків з дітьми, сімейна дисципліна, адекватні методи виховання.

Нарешті, ми проаналізували передовий досвід сімейного виховання в Україні (інтерв'ю українських зірок у телепередачі «ЖВЛ») та Франції (інтерв'ю з українкою, якій пощастило відчувати досвід виховання у французькій сім'ї Курсон та дослідження американської журналістки Памели Друкерман "Bringing Up Bébé: One American Mother Discovers the Wisdom of French Parenting») і визначили умови успішного сімейного виховання, а також зазначили можливості використання досвіду Франції в Україні.

Отож, в Україні вони є такі: повноцінна сім'я, сприятливий морально-психологічний клімат та повага до батьків, достатній час спілкування батьків з дитиною, спільні активності, створення родинних традицій, виховання у атмосфері емоційної захищеності, тепла та любові, довіра до дитини, єдність вимог батьків до дітей, взаєморозуміння між батьками і вчителями, створення максимальних умов для росту і розвитку дитини.

Судячи з досвіду французького сімейного виховання, можемо перерахувати такі умови: побудова дружніх відносин між батьками та дітьми; забезпечення всебічного розвитку дітей (культура, традиції, знання); піклування про навколишнє середовище; систематичне проведення часу разом; повага до старості та підтримання зв'язку з бабусями та дідусями та рання соціалізація дитини.

Як бачимо, Україна та Франція, будучи європейськими країнами, мають досить багато спільного стосовно сімейного виховання. Те, що українські та французькі батьки вважають найголовнішим, для досягнення успішного сімейного виховання є: забезпечення всебічного розвитку дитини; виховання в дусі поваги, любові, розуміння, підтримки, чесності, побудова дружніх відносин з дітьми; активне проведення часу разом.

Якщо уважно розглянути ці умови, то можна дійти висновку, що це ті «три кити», про які говорив М. Стельмахович: «Тіло, душа, розум — ось три кити, на яких тримається батьківська педагогіка!»

РЕЗЮМЕ

Сім'я відіграє надзвичайно вагомую роль у житті кожної людини і суспільства, загалом. Адже, першим університетом життя для людини є сім'я, де вона здобуває неоціненний досвід взаємодії з суспільством, дізнається його правила, характер, культуру, традиції, проявляє себе як індивід.

Актуальність проблеми успішного сімейного виховання та недостатня кількість теоретичних та практичних матеріалів з цього питання, зумовили вибір теми курсової роботи: «**Умови успішного сімейного виховання**».

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, одного додатку. Обсяг роботи складає 42 сторінок. У списку використаної літератури 40 джерел, зокрема 3 — французькою мовою та 2 — англійською.

У **першому розділі** роботи обґрунтовано сутність, зміст та особливості сімейного виховання. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено загальні умови успішного сімейного виховання. Також, з'ясовано актуальні проблеми сімейного виховання та охарактеризовано його існування у ретроспективі.

У **другому розділі** проаналізовано передовий досвід виховання в Україні та у Франції та розкрито актуальні умови успішного сімейного виховання.

Ключові слова: склад сім'ї, родинні традиції, морально-психологічний клімат, повага, довіра, навколишнє середовище, соціалізація.

ABSTRACT

The family plays an extremely important role in the life of every person and society in general. By the way, the first university of life for every person is their family, where they gain invaluable experience of interaction with society, learn its rules, character, culture, traditions, and manifest himself as an individual.

The urgency of the problem of successful family education and the insufficient amount of theoretical and practical materials on this issue led to the choice of the topic of the course work: "**Conditions for successful family education**".

The coursework consists of an introduction, two chapters, conclusions, and one appendix. The volume of the work is 42 pages. There are 40 sources in the list of used literature, including 3 in French and 2 in English.

The first chapter of the work substantiates the core, content and features of family education. The general conditions for successful family education are defined based on the analysis of psychological and pedagogical literature. Moreover, current problems of family education are clarified and its existence is characterized in retrospect.

The second chapter analyzes the best family experiences of Ukraine and France and reveals the current conditions for successful family education.

Key words: family composition, family traditions, moral and psychological climate, respect, trust, environment, socialization.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булавинець Л. М. Методичний матеріал «Умови ефективного виховання в сім'ї». 2018. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/umovi-efektivnogo-vihovanna-v-simi-28708.html>
2. Бурячок А. А. Словник синонімів української мови в двох томах. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 2001. 1040 с.
3. Вербицький В. В. Основні тенденції виховання молоді: досвід Франції. Київ. 2014. 49 с.
Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/5267/1/Verbytskyi_2014.pdf
4. Відеоматеріали з телешоу «ЖВЛ». Інтерв'ю сімей українських знаменитостей: <https://youtube.com/@gvl>
  - 4.1 Сім'я Бабкіних. Режим доступу: <https://youtu.be/c0Y8-dGRJU>
  - 4.2 Сім'я Потапенко. Режим доступу: <https://youtu.be/JBmrDKGfNjg>
  - 4.3 Сім'я Матвієнко. Режим доступу: <https://youtu.be/sCPUwOq7oI8>
  - 4.4 Сім'я Падалко. Режим доступу: <https://youtu.be/LgfQLZB2XsQ>
  - 4.5 Сім'я Педан. Режим доступу: <https://youtu.be/6o7WAMwEaBc>
  - 4.6 Сім'я Полякових. Режим доступу: <https://youtu.be/-YZoult9nJU>
  - 4.7 Сім'я Мосейчук. Режим доступу: <https://youtu.be/s-jMEyXJn9Y>
  - 4.8 Сім'я Єфросиніних. Режим доступу: https://youtu.be/e9ziV_4ql_M
5. Волкова Н. П. Педагогіка. Навч. посіб. Вид. 4-е вид. Київ: Академвидав, 2012. 616 с.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Довідкове видання. Київ: Либідь, 1997. 374 с.
7. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України. Київ: Репр. відтворення вид. 1990. 524 с.
8. Зайченко І. В. Педагогіка. Навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. Вид. 2-е. Київ. 2008. 528 с.

9. Йовенко Л. І., Терешко І. Г. Традиційне родинне виховання українців: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Умань: РВЦ «Софія», 2010. 239 с.
10. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
11. Конституція України: Закон України про освіту. Відомості Верховної Ради. № 38-39, 2017. 380 с.
12. Конституція України: Закон України про повну загальну середню освіту. Відомості Верховної Ради. № 31, 2020. 226 с.
13. Кузнецова О. В. Актуальні проблеми виховання дітей в сучасних сім'ях. 2018. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/aktualni-problemi-vihovanna-ditej-v-sucasnih-simah-lekcia-4-90887.html>
14. Лисенко І. Історія сімейного виховання в Україні. // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. 2012. № 28. С. 144 – 151.
15. Макаренко А. С. Книга для батьків. Лекції про виховання дітей. Переклад Єзерницького Л. О. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Makarenko_Anton/Knyha_dlia_batkiv_vyd_197_3/
16. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. Київ: Радянська школа. 1990. 366 с.
17. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання. Навч. Підручник. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 376 с.
18. Мірошнікова Аліна П'ять принципів виховання по-новому — журнал «Освіторія», 2018. Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/p-yat-pryntsypiv-vyhovannya-po-novomu/>
19. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Навчальний посібник. Вид. 5-е, 2009. 656с.

20. Мудрі прислів'я про родину, людей та народ. «Пустунчик». Національний інформаційно-розважальний портал. Режим доступу: <https://pustunchik.ua/ua/online-school/literature/prislivya>
21. Нікуліна Марія Цитати про сім'ю і сімейні цінності. 2023. Режим доступу: <https://citaty.net.ua/tsytaty-pro-simyu-i-simejnyh-tsinnostyah-300-tsytat/>
22. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України. *Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. 2011.* Режим доступу: <https://sites.google.com/site/openeuroland/vr/main-2011>
23. Памела Друкерман Французькі батьки не здаються, 2014. 192 с. Режим доступу: <https://bookssecondlife.com.ua/product/frantsuzskie-roditeli-ne-sdayutsya/>
24. Півторак Г. Етимологічний словник української мови. Київ: Наукова думка, 2003. 657 с.
25. Проєкт «Універ Чек» за сприяння Олександра Педан та Лери Педан. Режим доступу: <https://www.google.com/url?sa-ukrani-startuvav-univercheck--proekt-pro-zaklady-vyshcho-osvity>
26. Про Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Президія академії педагогічних наук України, N 1-7/6-98. 2004 . Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-98601-04#>
27. Роль та значення сімейного виховання. Реферат. [ел. джерело]. Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14019/>
28. Сидоренко Н. М. Особливості сімейного виховання дітей з порушенням мовлення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Лисичанськ: Пронькіна. 2016. С. 133 –139. Режим доступу: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1635/1/Sidortnko.pdf>
29. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України № 21-22, 2002. 135 с.
30. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2018 р. Статистичний збірник. Київ, 2018. 86 с.

31. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка: Навчально-методичний посібник. Київ: Навч. видан. 1997. 103 с.
32. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. Київ: Радянська школа. 1976. 653 с.
33. Федяєва В. Л. Сімейне виховання в історичній ретроспективі. Херсон: РІПО 2010. 348 с.
34. Французька система освіти. Енциклопедія практичної психології ПСИХОЛОГІС. Режим доступу: <http://psychologis.com.ua/-1-62.htm>
35. Цитовано за виступом Уповноваженого Президента України з прав дитини Миколи Кулеби. Статистика на січень 2017 р. Режим доступу: https://www.google.com/amp/s/nv.ua/v/s/nv.ua/ukr/amp/v-ukrajini-majzhevdivichi-skorotilas-kilkist-ditej-za-roki-nezalezhnosti_2
36. Bowlby J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and prospect. American Journal of Orthopsychiatry, 678 p.
37. Les enfants de Tchernobyl – Accueil. Режим доступу: https://www.lesenfantsdetchernobyl.fr/Telechargements/04_Agir_avec_nous/A1_Faites_un_don/
38. Les enfants de Tchernobyl. France. Режим доступу: https://www.lesenfantsdetchernobyl.fr/03J1_Commemorations_35ans.php
39. Nicolas Copernic, Brochure D'accueil, Operation Enfants de Tchernobyl, France, 1989, 52p.
40. Pamela Druckerman, Bringing Up Bébé: One American Mother Discovers the Wisdom of French Parenting, Penguin Books; Reprint edition, English, 2014, 432 p.

ДОДАТОК А:

